

INSON PSIXIKASINING RIVOJLANISHI: ERTA BOLALIK VA O'SMIRLIK DAVRI

Usmonova Farangiz Shuhrat qizi

Xudarova Umrbek Ixtiyor o'g'li

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti

Matematika fakulteti (2-M 2024-guruh)

talabasi +998971281301

[*farangizusmonova@gmail.com*](mailto:farangizusmonova@gmail.com)

Shomurotov Ulugbek Melikboboyevich

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti

Pedagogika fakulteti, Pedagogika va psixologiya

kafedrasi o'qituvchisi (maqola ilmiy raxbari)

[*ulugbekshomurotov986@gmail.com*](mailto:ulugbekshomurotov986@gmail.com)

Annotsiya

Maqolada inson psixikasining rivojlanish jarayonlari, ayniqsa, erka bolalik va o'smirlik davrlaridagi o'zgarishlar tahlil qilinadi. Ushbu yosh davrlarda kognitiv, emotsional va ijtimoiy o'zgarishlar yuz beradi. Piaget va Eriksonning psixologik nazariyalari asosida bolalar va o'smirlar rivojlanishidagi muhim omillar tahlil etiladi.

Kalit so'zlar: Inson psixikasi, rivojlanish, bolalik, o'smirlik, kognitiv rivojlanish, emotsional rivojlanish, ijtimoiy rivojlanish, Piaget, Erikson

Аннотация

В статье рассматриваются процессы развития психики человека, особенно изменения, происходящие в раннем детстве и подростковом возрасте. В эти периоды происходят когнитивные, эмоциональные и социальные изменения. Анализируются ключевые факторы развития детей и подростков на основе теорий Пиаже и Эриксона.

Ключевые слова: Психика человека, развитие, детство, подростковый возраст, когнитивное развитие, эмоциональное развитие, социальное развитие, Пиаже, Эриксон

Abstract

The article explores the development of human psychology, particularly the changes that occur during early childhood and adolescence. These stages involve cognitive, emotional, and social transformations. Key factors influencing children's and adolescents' development are analyzed based on Piaget's and Erikson's psychological theories.

Key words: Human psychology, development, childhood, adolescence, cognitive development, emotional development, social development, Piaget, Erikson

Kirish

Inson psixikasi, uning rivojlanishi va turli yosh davrlarida yuzaga keladigan o'zgarishlar psixologiyaning eng muhim va qiziqarli sohalaridan biridir. Psixologik rivojlanish, bolalik va o'smirlik davrlarida insonning psixologik salohiyatini shakllantiradi. Bu jarayon nafaqat biologik, balki ijtimoiy va madaniy omillarga ham bog'liqdir. Erta bolalik va o'smirlik davri inson hayotidagi eng muhim rivojlanish bosqichlaridan bo'lib, bu davrda psixologik o'zgarishlar tez va intensiv ravishda yuz beradi.

1. Erta Bolalik Davri (0-3 yosh)

Erta bolalik davrida, psixologik rivojlanishning poydevori qo'yiladi. Piagetning kognitiv rivojlanish nazariyasi va Vygotskyni ijtimoiy-kognitiv rivojlanish modeliga ko'ra, bu davrda bolaning tafakkur jarayonlari, til o'rganish, va sensor-motor ko'nikmalarining rivojlanishi muhim ahamiyatga ega. Vygotsky (1994) o'zining "zona rivojlanish" kontsepsiyasi orqali bolalarning o'qish va o'rganish jarayonlarini tushuntirgan, bu jarayonlar faqat ota-onalar yoki o'qituvchilar yordamida amalga oshiriladi.

Shuningdek, Erikson (1994) bolalikda "ishonch vs. xavf" degan psixosotsial masalani ko'rsatadi. Unga ko'ra, bolalar o'zlariga va atrof-muhitga bo'lgan ishonchni shakllantiradilar, bu esa ularning kelajakdagi ruhiy holatiga ta'sir qiladi.

2. O'smirlik Davri (12-18 yosh)

O'smirlik davri — bu insonning kognitiv, emotsional va ijtimoiy rivojlanishining yangi bosqichiga o'tish vaqtidir. Piagetning (1990) kognitiv rivojlanish nazariyasiga ko'ra, bu davrda bolaning tafakkuri abstrakt, tizimli va mantiqiy tarzda rivojlanadi. O'smirlar mantiqiy muammolarni hal qilishda yuqori darajada muvaffaqiyat qozonishadi va idealistik g'oyalarni ishlab chiqadilar.

Eriksonning (1994) "kimlik vs. ro'yxatga olish" nazariyasiga ko'ra, o'smirlikda individ o'z kimligini aniqlash jarayoniga kirishadi. Bu davrda ijtimoiy rollarni va o'zlik tasavvurini shakllantirish masalalari dolzarb bo'ladi. O'smirlar o'z-o'zini anglash, kimligini aniqlash va boshqalar bilan munosabatlarda o'zlarining o'rnini topish uchun kurashadilar.

3. O'smirlikda Emotsional O'zgarishlar

O'smirlik davrida emotsional o'zgarishlar juda sezilarli bo'ladi. O'smirlar o'zlarini va boshqalar bilan munosabatlarini tushunishda, kimlik va jinsiy rolini aniqlashda ko'plab o'zgarishlarga duch keladilar. O'smirlarning o'ziga bo'lgan ishonchi shakllanadi va ularning emotsional va psixologik holati ko'pincha ularning ota-onalar va tengdoshlar bilan munosabatlariga asoslanadi.

4. Rivojlanishdagi Ijtimoiy va Madaniy Ta'sirlar

Bolalik va o'smirlilik davrlarida shaxsiyat rivojlanishiga ijtimoiy va madaniy omillar katta ta'sir ko'rsatadi. O'smirlar uchun ijtimoiy tarmoq, do'stlik, ota-onalar va tengdoshlar bilan munosabatlar psixologik rivojlanishning muhim qismlarini tashkil etadi. Shuningdek, madaniyatning ta'siri, oilaviy qadriyatlar va jamiyatning umumiy ko'rinishlari bolaning shaxsiyati va kimligi shakllanishiga muhim omil bo'ladi.

Xulosa

Inson psixikasining rivojlanishining boshida, ayniqsa, bolalik va o'smirlilik davrlari psixologik jarayonlar uchun juda muhimdir. Bu davrda o'zgarishlar kognitiv, emotsional, va ijtimoiy sohalarda katta rol o'ynaydi. Ota-onalar, o'qituvchilar va jamiyatning roli bu rivojlanish jarayonini to'g'ri yo'naltirishda juda katta ahamiyatga ega.

Foydalangan Adabiyotlar:

1. **Piaget, J. (1990).** The Psychology of Intelligence. Routledge.
2. **Erikson, E. H. (1994).** Identity: Youth and Crisis. W.W. Norton & Company.
3. **Vygotsky, L. S. (1994).** The Collected Works of L.S. Vygotsky: Volume 1. Problems of General Psychology. Springer.
4. **Santrock, J. W. (2003).** Adolescence. McGraw-Hill Education.
5. **Berk, L. E. (2001).** Child Development. Allyn & Bacon.